

Окремі аспекти міжвідомчої взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з інформаційною агресією рф проти України

Вікторія Ярчак

кандидат юридичних наук, прокурор першого відділу першого управління процесуального керівництва та підтримання публічного обвинувачення, Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, Офіс Генерального прокурора, м. Київ, Україна, e-mail: yarchak.v.v@gmail.com

Розглянуто ключові аспекти досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з інформаційною агресією російської федерації проти України. Особливу увагу приділено проблемам і перспективам міжвідомчої взаємодії між прокуратурою, органами досудового розслідування та експертним середовищем. Наголошено на потребі створення стандартизованих механізмів співпраці, оптимізації збору й обробки доказової інформації, а також упровадження ефективних алгоритмів роботи з великими масивами пропагандистських матеріалів.

Ключові слова: інформаційна агресія; агресивна війна; пропаганда; досудове розслідування; судово-лінгвістична експертиза.

Одним із ключових **інструментів ведення агресивної війни** російської федерації проти України є інформаційний вплив на свідомість споживачів інформації за допомогою медіа, соціальних мереж, пропагандистських ток-шоу, особистих блогів та інформаційних кампаній. Пропаганда функціонує не як супровід бойових дій, а як їх складова, спрямована на деморалізацію, легітимацію насильства, підбурення до агресії, делегітимацію української державності та формування сприятливого інформаційного середовища для злочинів проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку.

Типовими є наративи російської воєнної пропаганди щодо:

- 1) громадянської війни в Україні (про те, що ЗСУ вбивають мирних громадян, про дискримінацію та геноцид жителів Донецької і Луганської областей,

убивства та знущання над тими, хто симпатизує росії тощо);

- 2) України як «недодержави» (про нелегітимність, некомпетентність, корумпованість владних структур, небезпеку життя в Україні, розпад економіки, розчарування населення у владі тощо);
- 3) русофобії, антиросійської позиції представників влади й радикальної частини населення (про те, що владні структури України намагаються зашкодити росії, Україна знищує спільну з росією історію; напади радикальної частини населення на все, що пов'язане з росією; активну боротьбу з російськими ЗМІ та соцмережами; антиросійські зміни в освітній системі; Україна атакує росію по всьому світу; відбуваються напади на

релігію — УПЦ МП; відбувається звеличення героїв Західної України тощо);

- 4) свавілля фашистів і радикалів в Україні, які захопили владу;
- 5) України як маріонетки Заходу (на кшталт: українські владні структури керуються ззовні колективним Заходом чи США, західні країни накачують Україну озброєнням, Захід використовує Україну проти Росії, наявність іноземних найманців у зоні АТО тощо).

Наведені вище приклади тверджень утворюють ядро системної російської інформаційної агресії та є підґрунтям для формування наративів, якими активно користується російська пропаганда з метою легітимізації та виправдання агресивної війни проти України. Ці наративи також застосовують у публічних закликах до насильницької зміни влади в Україні, до зміни меж території держави, до співучасті у збройній агресії, підтримання окупації тощо.

У кримінально-правовому аспекті такі дії формують ознаки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 109 (публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади), 110 (умисні дії, учинені з метою зміни меж території або державного кордону України), 111-1 (публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, пропаганда в закладах освіти), 161 (умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на прини-

ження національної честі та гідності), 436 (публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту), 436-2 (виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників), 442 (прямі та публічні заклики до геноциду) Кримінального кодексу України [1]. Особливістю цих злочинів є інформаційний, семантичний характер об'єктивної сторони, оскільки саме зміст висловлювання може свідчити про вчинення дій кримінально-протиправного характеру.

Важливим є також тривалий характер діяльності пропагандистів. Багато публічних осіб рф щоденно створюють годинні ефіри (наприклад, 2—3 години у прямому ефірі), у яких розміщують десятки висловлювань з ознаками кримінальних правопорушень. Отже, їхні діяння не є одиничним актом — вони є безперервним потоком протиправної інформації, що ускладнює фіксацію, відбір та експертизу матеріалів.

Ефективне документування злочинів інформаційної агресії можливе лише за умов чіткої координації між прокурором, слідчим, оперативними підрозділами й експертами. Кожен із цих суб'єктів виконує власну функцію, але лише їхня взаємодія забезпечує доказову цілісність.

Прокурор відіграє ключову координаційну роль у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з інформаційною агресією рф. Насамперед він забезпечує належну міжвідомчу взаємодію між слідчими, оперативними підрозділами й експертними установами,

визначаючи узгоджену стратегію та логіку розслідування. Одним з основних завдань прокурора є гарантування законності й дотримання процесуальних строків, що є критично важливим у провадженнях, де інформаційні матеріали можуть бути оперативно видалені або змінені.

Прокурор дає обов'язкові для виконання письмові настанови слідчому, контролює їх належне та своєчасне виконання, координує послідовність слідчих (розшукових) дій, спрямовує роботу на встановлення повного контексту інформаційних злочинів, усуває дублювання завдань і запобігає прогалинам у документуванні доказів.

Забезпечуючи єдність підходів і процесуальну дисципліну, прокурор фактично є центральною ланкою, яка формує цілісність та ефективність усього процесу досудового розслідування в умовах протидії російській інформаційній агресії.

Органи досудового розслідування забезпечують первинне фіксування великих масивів цифрових матеріалів — відеоефірів, інтерв'ю, дописів, які часто є нестабільними в часі й можуть бути видалені або змінені авторами. На цьому етапі ключовими є забезпечення технічної якості записів, повноти відеоряду, коректності транскриптів, а також попередній аналітичний відбір матеріалу на основі змістовних ознак протиправності. Належно структурований масив даних дає змогу експертам зосередити увагу на дійсно значущих висловлюваннях і скоротити час дослідження в умовах надзвичайного інформаційного навантаження.

Водночас якісна підготовка матеріалів створює підґрунтя для правильного формулювання запитань до експертів, що своєю чергою забезпечує отримання чітких, релевантних і доказово виважених експертних висновків, придатних для подальшого використання у кримінальному провадженні.

Комплексна психолого-лінгвістична експертиза відіграє ключову роль у встановленні об'єктивних і суб'єктивних ознак інформаційних злочинів. Вона забезпечує глибинний аналіз змісту висловлювань, їх комунікативного спрямування, маніпулятивних технік, емоційного впливу, прихованих імпліцитних смислів та пропагандистських настанов. Важливо, що в провадженнях щодо інформаційної агресії рф експерти часто досліджують тривалі, серійні, повторювані інформаційні продукти, що потребує розроблення нових підходів до аналізу патернів, шаблонів, ефемізованих формулювань і системних пропагандистських конструкцій.

Водночас у практиці експертних досліджень існує низка викликів, що ускладнюють своєчасність та результативність розслідування. Поміж них — надмірний обсяг матеріалів, повторюваність пропагандистських наративів, брак спеціалістів із міждисциплінарною підготовкою, неоднорідність технічних носіїв, відсутність уніфікованих стандартів транскрипції й опису матеріалів, а також складність постановки запитань, пов'язаних з виявленням прихованих смислів і маніпуляцій. Саме ці чинники зумовлюють необхідність

системної модернізації міжвідомчої взаємодії.

Удосконалення практики можливе завдяки запровадженню стандартизованої системи відбору матеріалів, що міститиме чіткі критерії правової значущості висловлювань, алгоритми відсіву другорядної інформації та уніфіковані шаблони опису відео й аудіо. Важливим є активне застосування інформаційних технологій: автоматизованого пошуку ключових слів, семантичного групування висловлювань, попередньої класифікації контенту, а також створення централізованих баз даних пропагандистських наративів. Такі технологічні інструменти здатні суттєво зменшити навантаження на експертів і підвищити точність відбору матеріалу.

Необхідним є також унормування комунікації між прокурорами й експертами, зокрема: упровадження типових питань, узгоджених шаблонів експертних висновків, попередніх консультацій, що покращить не лише взаємодію між представниками інституцій, а й матиме позитивний вплив на якість експертних досліджень, забезпечить точність формулювання висновків та їхню процесуальну придатність, а також скоротить час проведення експертиз і підвищить ефективність усього досудового розслідування.

Окремого значення набуває впровадження методик дослідження повторюваних пропагандистських наративів, що дасть змогу системно ідентифікувати ключові смислові патерни, відокремлювати стійкі ідеологічні конструкції від другорядного контенту, оперативно виявляти ознаки закликів

ків чи виправдання агресії, а також суттєво пришвидшити експертний аналіз у провадженнях, де йдеться про великі масиви однотипних висловлювань.

Практика свідчить, що ефективними є моделі міжвідомчої координації, які складають спільні робочі групи слідчих, прокурорів та експертів.

Національна система протидії інформаційним злочинам потребує подальших кроків: розроблення спеціалізованої методики комплексної психолого-лінгвістичної експертизи матеріалів російської пропаганди; поглиблення підготовки слідчих та експертів; уніфікації підходів до формулювання запитань; розширення технічних можливостей для опрацювання пропагандистського контенту; створення міжвідомчих робочих груп для активізації розслідування інформаційних злочинів.

Системна взаємодія між усіма суб'єктами, модернізація доказових стандартів та інтеграція інформаційних технологій є основними умовами своєчасного й ефективного реагування на інформаційну агресію рф. Лише за таких умов можливе повноцінне документування інформаційних злочинів, формування переконливої доказової бази й забезпечення притягнення винних до відповідальності, що є важливим елементом захисту інформаційного суверенітету України.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.11.2025).